



*Tepeli pelikanların ağaçlara yuva yapması onları tanımayanlar için sıradan bir olay gibi görünebilir. Kuşların ağaçlarda yuvalanması doğal bir olaydır ve pelikanlar için bunun böyle olduğunu düşünmek hiç de yanlış olmaz. Ancak tepeli pelikanlar (*Pelecanus crispus*) çok iri kuşlardır. Bu yüzden yuvalarını genellikle geniş sazlıklar içinde ya da sulağ alanların insan ayağından uzak adalarında, yerde yaparlar. Bu nedenle onların ağaçlarda yuvalanmaları sıradışı bir olaydır. Kuşçenneti Milli Parkı'nda 1968 yılında gözlenen bu olay, tepeli pelikanlar için dünyada bilinen ilk kayıttır.*

Ağaçlarda Yuvalanan Tepeli Pelikanlar

ESKİ ADI MANYAS GÖLÜ olan Kuş Gölü, adıyla uyumlu olarak çeşitli türden çok sayıda kuşu barındırır. Kuşlar farklı amaçlarla burada bulunurlar. Kimileri göç sırasında dinlenmek ve beslenmek için uğrarken, kimileri de yuva kurup yavru çıkarmak için gelirler. Sözgelimi, sakarmekeler, kazlar, kuğular ve ördekler kışlamak için akın ederler. Kuş varlığının arttığı mevsimler genellikle ilkbahar ve sonbahardır. İlkbaharda yuva kurmak için gelenlere daha kuzey ülkelere gidenler de katılır. Sonbahar göçleri ise, o yıl yumurtadan çıkmış yavrular da katıldıkları için çok daha kalabalık ve görkemli olur.

Kuş Gölü'nde pelikanların iki türüne rastlanır; tepeli pelikan ve ak pelikan (*Pelecanus onocrotalus*). Tepeli pelikanlar genellikle 3-11 bireyden oluşan küçük gruplar halinde görülür.

Ak pelikanlarsa daha çok sayıları yüzü aşan sürüler halinde dolaşırlar. Tepeli pelikanlar ilkbahar başlangıcından kış mevsimi başlangıcına kadar gölü terketmezken, ak pelikanlar yalnızca ilkbahar ve sonbahar göçleri sırasında uğrarlar. Tepeli pelikanlar ak pelikanlardan daha iridirler, tüylerinin beyazı griye çalar; oysa ak pelikanların beyazında- uzaktan bakıldığında, uçuk pembe tonları seçilebilir.

Kuşçenneti'ne ilk kez 1959 yılında AÜ Fen Fakültesinde öğrenciy-



Balıkçılar, Kuşçenneti



Küçük Ak Balıkçı, Kuşçenneti

ken gitmiştim. Sonraları bu olağanüstü biyolojik zenginliğe sahip milli parkın yöneticisi olacağım hiç aklıma gelmemişti o günlerde.

1976 yılı Mayıs ayı sonlarında birgün, Avrupa Konseyi uzmanı Davi Lea ve milli parkın laborantı Ali

Kızılay'la birlikte Kuşgölü'nün güney kıyılarındaki kuş kolonilerini incelemek üzere motorlu kayıkla sabah erkenden yola çıktık. Öğleden sonraları gölde dalga çıktığı için aynı gün geri dönmeyip geceyi Kocaçay deltasında geçirmeyi tasarladığımızdan, yanımıza kumanya ve uyku tulumlarımızı da almıştık. Kocaçay deltasına gölün doğu kıyılarını

izleyerek gittik. Ergili köyü kıyılarına gelmeden önce Kazakadası denilen mevkide, göl içindeki yaşlı söğüt ağaçlarındaki kaşıkçıkuşu (*Platalea leucorodia*) kolonilerini gözlemledik. Gölün sularının Karadere yoluyla dışarı boşaldığı Ergili regülatörü hizasında yemlenen yüzlerce süküşunu dürbünlerle tarayıp kayıtlarımıza geçirdik. Müriyetler d eresinin göle döküldüğü yerde de

kuşların yoğunluğu çok yüksekti. Kocaçay deltasındaki Kabakadası mevkiine yaklaştığımızda ikinci olmuştu.

Kıyıya uzaklığımız 500 m kadardı. Motoru durdurmuş-tuk. Kabakadasındaki söğütlerin önünde 200 kadar ak pelikan vardı. Bizi görünce telaşsızca havalandılar. Ortamın sakinliğini bozmadan kürek çekerek söğütlüğe yaklaştık. Alaca ba-



Kaşıkçı Kuşu, Kuşçenneti



Kuşçenneti



Ak Pelikanlar, Kuşçenneti



Tepeli Pelikan, Kuşçenneti

lıkçılar (*Ardeola ralloides*), küçük akbalıkçılar (*Egretta garzetta*), gece balıkçıları (*Nycticorax nycticorax*) cüce karabataklar (*Phalacrocorax pygmeus*) ve çeltikçiler (*Plegadis falcinellus*) bir anda etrafımızı sardılar. Arada bir erguvani balıkçıl (*Ardea purpurea*), küçük balaban da (*Ixobrychus minutus*) görülüyordu. Kuşçenneti'nde bol bulunan kaşıkçı kuşu, gri balıkçıl (*Ardea cinerea*) ve karabatak (*Phalacrocorax carbo*) burada seyrek görülürdü. Kuşların büyük çoğunluğunun yuvada olduğunu bildiğimizden, yanaşmadan uzaklaşıp, türlerin sayısal değerlerini dürbünlerimizle saptamaya çalıştık.

Kocaçay deltasında güneye doğru kürek çekerek yolumuza devam ettik. Kıyıya uzaklığımızı değiştirmemiştik. Kuşları ürketmeden izlemek istiyorduk. Bir ara kıyıda tek başına duran bir söğüt ağacı dikkatimi çekti. Yaklaşık dört metre gövde yüksekliği vardı. Ağacın dalları bir ağırlığın etkisiyle aşağı doğru eğilmişti. Dürbünle dikkatle baktığımda dallar üzerinde kuş pislikleri gördüm. Ağacı kuşların kullanıldığı kesindi ve bunda olağan dışı bir şey yoktu. Dallar arasında bir yuva görebilmek umuduyla biraz yaklaştık. Yuva yoktu, fakat dalların ağırlık nedeniyle eğilmiş oldukları daha iyi görülüyordu. Uçuşümüz de ağacın bir pelikan tarafından tünek olarak kullanıldığı kanısına vardık ve doğal olarak çok şaşırдық. Genç söğüt ağaçlarıyla çevrili bir kum adacığında geceledikten sonra, ertesi sabah Kocaçay deltasındaki gözlemlerimizi sürdürdük. Deltanın batı kıyılarında kara tarafında sazlıklarla çevrili bir kum adasında yuva yapmış sumru

(*Sterna hirundo*) kolonisi bulduk. Kumsalla aramızda birkaç yüz metre mesafe olmasına karşın, sumrular hışımla üstümüze pike yapıyorlardı. Açık göle yönelip, rüzgâr çıkmadan yol almak kaygısıyla Kuşçenneti'ne doğru dümen kırdık. İki gün içinde 81 kuş türü kaydetmiştik.

Pelikanların ağacı tünek olarak kullanması hepimizin kafasını kurcalıyordu. Pelikan belki de yuva kurmaya çalışmış fakat başaramamıştı; ya da, görünürdeki haliyle, sadece tünek olarak kullanıyordu. Onlara bir yuva hazırlama fikrini aramızda tartıştıktan sonra denemeye karar verdik.

Ekim ayında Ali Kızılay'la deneye başladık. Gözlemlerimizle literatür bilgilerini sentezleyip işe giriştik. Uygulamalarımızı aşağıdaki şekilde belirlediğimiz esaslara göre gerçekleştirdik.

-Tepeli pelikanın yuva yapma olasılığı ak pelikanlara göre daha

yüksekti; yılın dokuz ayında onları gölde gözlemliyorduk.

-Tepeli pelikanlar tehlikelere çok duyarlı kuşlardı. Bu nedenle milli parkın en sakin köşesinde, batı ucunda bir söğüt ağacı seçtik.

-Daima geniş bir görüş alanı isteyen bu kuşlar için seçtiğimiz söğüt, sazlıklar içinde tek başına yükselen yaklaşık on metre yüksekliğinde bir ağaçtı. Ağacın üstüne çıkıldığında görüşü engelleyen herhangi bir şey bulunmuyordu.

-Yuvayı güvenli bir şekilde yerleştirmek için ağacın üst dallarını kestik. Bunları yuvanın tabanını oluşturmak için platform oluşturmak için ağacın üst dallarını kestik. Bunları yuvanın tabanını oluşturmak için platform oluşturmak için ağacın üst dallarını kestik. Bunları yuvanın tabanını oluşturmak için platform oluşturmak için ağacın üst dallarını kestik.

-Geniş bir platformun, çok sayıda pelikana hizmet edebileceği gibi, çok iri cüsseli olan bu kuşların konmalarında ve havalanmalarında da kolaylık sağlayacağını düşünüyorduk.

-Platformun üstünü balıkçıların, kaşıkçıların, karabatakların yere düşmüş eski yuvalarındaki ince dallarla kapladık. Bu işlem, platforma doğal bir görünüm kazandırdı. Rüzgârdan uzamaları için tellerle kalın dallara bağladık.

-Hesabımıza göre platform, Nisan ayında göl suları yükseldiğinde, sudan dört metreye yakın yükseklikte olacaktı.

-Çalışmalar 1967 yılı Ekim ayının ilk yarısında tamamlandı. Göl henüz



Tepeli Pelikan, Kuşçenneti



Tepeli Pelikan, Kuşçenneti

ağacın altına kadar gelmemişti. Aralık ayında ağaç sularla kaplıydı. İlk baharı umutla bekliyorduk.

1 Nisan 1968 tarihinde, Prof. Dr. C. Kosswig ve eşinin Kuşçenneti'nin keşfinden tam otuz yıl sonra, 26 tepeli pelikan sonbaharda hazırladığımız platforma yerleşti. Olayı hemen Ankara'ya Milli Parklar Dairesi'ne bildirdim. İngiltere'de RSPB'de çalışan David Lea ve Richard Porter'a da haber ulaştırdım. Bilindiği kadarıyla tepeli pelikanların ağaçta yuva yapmalarının dünyadaki ilk kaydıydı. Olay, doğayı koruma çevrelerinde yankı uyandırdı.

İlk yıl on bir yavru gözlemledim. Av Dergisi'nde bir makale yayımladım. Fotoğrafa düşkünlüğüme karşın, ür-kütüp kaçırmamak için yuvanın görüntülerini 500 m uzaktan aldım. Aynı yıl Ekim ayında bir platform daha hazırladık. 1969 yılı ilkbaharında ona da pelikanlar yerleşti. Aynı yıl Mayıs ayında İngiltereden BBC ve Almanyada ZDF televizyonları, olayı görüntülemek üzere geldiler ve yaptık-

ları çekimlerle 1970 Avrupa Doğay Koruma Yılı çerçevesinde düzenlenen yarışmalarda ödüller kazandılar.

Daha sonraki yıllarda da yeni platformlar hazırladık; pelikan popülasyonu düzenli olarak artış gösteriyordu. Soyu tehlikede olan tepeli pelikanların sağlıklı ve güvenli bir üreme popülasyonuna sahip olması, 1975 yılında Kuşçenneti Milli Parkının Avrupa Konseyi'nce A sınıfı Avrupa Diplomasıyla ödüllendirilme-

sinde çok etkili oldu. Pelikan platformlarının başarısı zaman zaman yabancı literatürde yer aldı ve bundan övgüyle söz edildi.

1999 yılı Ocak ayında İngiltere'deki Kıralliyet Kuşları Koruma Derneği'nden, Doğal Hayatı Koruma Derneği'ne yollanan mesajda, tepeli pelikanların dünyada giderek azaldığına dikkat çekilerek, Birdlife International kuruluşunun bunu önlemek için bu kuşların yaşadığı ülkelerde daha etkin önlemler almayı planladığı, Kuşçenneti Milli Parkı'nda otuz yıldır başarıyla sürdürülen platform yöntemini uygun bulduğu ve uygulamaya geçilebilmesi için gereken teknik bilgilerin Türkiye'den sağlanması bildiriliyordu. Yukarıda kısaca aktardığım bilgileri daha ayrıntılı olarak onlara gönderdim. Uygulamalarının Kuşçenneti'nde olduğu gibi başarılı olmasını ve bu yolla tepeli pelikanların geleceğinin güveneye kavuşmasını diliyorum.



Tepeli Pelikan, Kuşçenneti

Tansu Gürpınar
Doğal Hayatı Koruma Derneği
Ankara Temsilcisi